

zavetje (pri svojem volilnem knezu) in ta zaščita se je nadaljevala zlasti v nevarnem obdobju med leti 1520-21. V Leipzigu je 1519 leta potekala razprava med Luthrom in njegovim kolegom Andresom Carlstadtom na eni strani, in Johannom Eckom na drugi. Razpravo so začeli pri temi o svobodni volji in odpustkih, razvila pa se je v raziskovanje cerkvene avtoritete. Luther je vse bolj zavračal papeževo avtoriteto.

Tako je leta 1520 napisal tri dela z naslovi *Krščanskemu plemstvu nemške narodnosti*, *Babilonska sužnost Cerkve* in *Kristjanova svoboda*, kar je povzročilo še večji prepad med Luthrom in Rimom. Rim je pripravil bulo *Exsurge Domine*, ki je pomenila pogojno izobčenje in nudila šestdeset dni za predajo. To listino je decembra 1520 sežgal, kakor je tudi papež sežgal njegove knjige. Temu je sledil poziv cesarja Karla V, naj nadležni protagonist javno nastopi pred nemškim občinstvom. Od tod tudi izrek »*Tukaj stojim, ne morem drugače*«. Pred komisijo Reichstaga je nastopil sredi aprila, kjer so zahtevali preklic vsebin iz njegovih knjig. V dolgem govoru je Luther napravil razloček med svojimi pisanji: glede vzgojnih spisov (o veri in dobrih delih, o zakonskem življenju in dobičkarstvu itd.) preklic ni potreben, glede ostrine polemik pa se je bil pripravljen opravičiti – toda ostalega ni zmožgal preklicati. Obrazložil je namreč, da bi bil pripravljen preklicati vsa svoja dotedanja dela, če bi ga ali Sveto pismo ali pa *luč razuma* prepričala o lastni zmoti. Zato parabola »*Tukaj stojim, ne morem drugače*« ni zgolj parabola reformatorja, intenzivnega misleca in izjemno dobrega protoetnografa (Luther je namreč imel izjemno intuicijo opazovanja, kar je zlasti razvidno v selekciji pravega materiala Svetega pisma, tj. evangelijev), pač pa tudi človeka, ki je stal za svojimi besedami in dejanji.

Zaradi odpora do oblasti sta cesar in Reichstag maja podpisala *Wormski edikt*, ki je „*meniha*“ izobčil. S pomočjo Luthrovega glavnega zaščitnika ga je dočakal skrit na odročnem gradu v Wartburgu. Tu je pričel s prevajanjem Biblije v nemščino. Proti koncu 1521 leta ga je mestni svet povabil v Wittenberg, da bi odpravil tamkajšnji nered. Brez odobravanja svojega volilnega kneza se je Luther spomladi 1522 vrnil v Wittenberg in s številnimi sijajnimi pridigami in s svojim izjemnim ugledom skoraj sam napravil red – versko reformacijo je bilo v Wittenbergu moč zaznati v številnih oblikah: *službo Božjo* so poenostavili in opravljali v nemščini, pridige so postale pogostejše, katekizmi in cerkvene himne so bile napisane v nemščini.

V zaključku velja opozoriti, da s pričujočim prevodom zbirka *Temeljnih del* založbe Krtina nudi temeljit vpogled v Luthrovo ustvarjanje, ki je obeleženo z zgodovinsko noto o religijski, kulturni, politični, socialno-pedagoški luči tistega časa. V Luthrovi zbirki spisov je tako zbranih šest *Spisov o Svetem pismu*, trije *Spisi o prevajanju*, štirje *Spisi o novi veri*, *Polemika o papeškem primatu* ter spisa o tem, kaj pomeni *živeti krščansko*. Za današnji čas je zlasti zanimiva *Razprava o zakonskem življenju* ter spis *O kupčiji in dobičkarstvu* – delo torej ni namenjeno zgolj teološko naravnanim, pač pa vsem tistim, ki v preteklosti iščejo vzroke za sedanjost.

Literatura:

M. Mullett (1995): *Luther*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.

Ksenija Šabec

Angelo Ara, Claudio Magris: Trst, obmejna identiteta. Ljubljana: Študentska založba, zbirka Claritas, 2001
283 strani (ISBN 961-6356-72-0), 5.900 SIT
 prevod Marija Luisa Cenda, spremna beseda Igor Škamperle

Angelo Ara (rojen 1942), profesor moderne zgodovine na univerzi v Paviji, in Claudio Magris (rojen 1939), profesor nemške literature na univerzi v Trstu, sta leta 1982 izdala knjigo *Trst*,

obmejna identiteta (Trieste. Un'identità di frontiera). Čeprav delo ni sistematičen zgodovinski oris »papirnatga mesta«, kot ga avtorja imenujeta, pa gre za toliko bolj izčrpen in temeljit sklop dvanajstih esejističnih zapisov o kulturni zgodovini Trsta, ki najpomembnejšim historičnim dejstvom dosledno sledijo z imagološko študijo, torej obravnavo literarnih del in likov najvidnejših tržaških ustvarjalcev devetnajstega in dvajsetega stoletja.

Knjiga, ki je v slovenskem prevodu izšla z že skoraj pregovorno, v tem primeru devetnajstletno zamudo, namreč temelji na predpostavki, da tržaška literatura, na katero se avtorja stalno opirata, ni »samo« literarna praksa, ampak pridobi v Trstu eksistencialno vrednost in bivanjski smisel, saj življenja ne samo odraža, ampak ga tudi osmišljuje.

Univerzalen značaj in pomen, ki ga je Arovi in Magrisovi knjigi nedvomno treba priznati in zaradi katerih je delo, ne glede na svojo specifično topiko, v prvem desetletju tretjega tisočletja nemara celo aktualnejše, kot je bilo ob izidu, avtorja dosežeta z analogijo sodobne družbe in mesta, katerega identiteta zlasti po dveh zgodovinskih mejnikih, novembru leta 1918, ko je Trst priključen italijanski državi, in oktobru leta 1954 z londonskim memorandumom, postaja vse bolj razdvojena, obrobna, odtujena in »nikogaršnja«. Odmaknjenost in obrobnost Trsta sta namreč le zrcalni sliki položaja sodobnih družb nasploh in formalističnega meščanskega življenja posameznika znotraj njih. Ljubezniva površnost sodobnega načina življenja tako postane krinka odsotnosti poglobljenega bivanja, konvencionalna in dostojna obleka v skladu z zapovedanimi normami in formami, ki človeku pomaga pretvarjati se, da je pod njenim videzom skrivnostna esenca, čeprav dobro ve, da tam ni ničesar. Razkrivanje te navideznosti in pretvarjanja sodobnih družb še najbolj uspeva literarni govoric, kar ne nazadnje dokazujejo besede Scipia Slataperja, tržaškega pisatelja »treh duš« (slovanske, italijanske in nemške), kot sebe imenuje avtor knjige *Moj Kras*, ki je leta 1912 pisal Sibilli Aleramo: »*Ko pride kdo k nam, ga peljemo po teh sivih ulicah in se čudimo, da ne razume.*«

Kljub zgodovinskim razlogom, ki botrujejo dejanski gospodarski stagnaciji in provincialnosti Trsta po letih 1918 in 1954, ko postane mesto periferija na skrajni vzhodni meji Italije, pa vodijo ti tudi v psihološko in ne zgolj povsem realno razdvojenost tržaškega meščanstva med stremljenjem po sijaju iz preteklosti in nepomembno resničnostjo sedanjosti. Sovražnost ali vsaj nezadovoljstvo z italijansko državo – njenim funkcionarjem in politikom, ki so se v obdobju »jadranskega« oziroma »tržaškega« vprašanja po drugi svetovni vojni pogajali s tedanjo Jugoslavijo in zahodnimi silami, predvsem ZDA in Veliko Britanijo, o ozemeljski razdelitvi Julijske krajine, je bila neznana celo njena zemljepisna lega – je tržaško prebivalstvo v pretežni meri preusmerjalo v nestrpnost do Slovencev (in Hrvatov) in z lastno zaprtostjo, predsodki in zamerami onemogočalo italijansko-slovenski dialog. »Tržaškost« in ne (več) »italijanskost« je postala izraz (najbolj v stranki *Lista za Trst*) neke vrste »avstrijskosti« Trsta, njegove srednjeevropske duše oziroma habsburškega, cesarskega mita, torej mita o odsotnosti in pogrešanju preteklega časa. Vse to je po Arovem in Magrisovem mnenju znamenje napetega in zagrenjenega ozračja v mestu, »ki še ni prebolelo krize svoje identitete, čeprav je od leta 1918 minilo že več kot šestdeset let«. Omenjeni mit o minuli zlati dobi Trsta, ki je v avstrijskem cesarstvu zlasti po zaslugi Marije Terezije prerasel v pravi trgovski emporij in stičišče številnih etničnih, narodnih in verskih skupnosti, čeravno je kulturna mnogonacionalnost mesta ostajala predvsem pojav elite in torej izjema, ne pa pravilo, je tako postal osrednja referenčna točka tržaškosti, nemara iluzorično podkrepjen zgolj z dejstvom, da je Trst od šestdesetih let prejšnjega stoletja vsaj za tako imenovane Slovence predstavljal trgovski *axis*, izložbo kapitalističnega Zahoda in podobo potrošniške družbe.

Prav obsesivno poudarjanje mita o tržaški posebnosti in identiteti izobčenosti iz italijanske države ter nesamoumevni gotovosti o tem, kateri domovini Tržačani pravzaprav pripadajo, so marsikaterega posameznika, bodisi Italijana ali Slovenca, ukalupili v »užaljeno eksistencialno-nacionalistično togost«, pred katero ni ostala imuna niti tržaška literatura. Ta je namreč z eksplicitno obravnavo tržaškosti postala tržaška literatura o tržaškosti, kar je – tako avtorja – nemalokrat jalovo početje, ki vodi v stereotipiziranje, tавтоlogijo, samopovelečevalno avtarkijo, zaprtost vase,

domnevno nerazumljivost zunanjih opazovalcev mesta in klišejskost. Do preseganja tovrstne togosti sicer prihaja zlasti med mlajšo generacijo tržaških pisateljev in pesnikov, vprašanje pa je, ali skupni dialog ne obstaja zgolj na literarni ravni, medtem ko je vsakdanja resničnost zanj še vedno razmeroma nedovzeta.

Največji dosežek, ki ga delo Angela Are in Claudia Magrisa slovenskemu bralnemu občinstvu prinaša in na katerega najbolj zgovorno opozarja prav poznavatelj njegovega prevoda, pa je bržkone dejstvo, da je Trst, za Slovence nekoč simbolno mesto, po ljudskem številu leta 1910 z upoštevanjem mestnih in okoliških prebivalcev celo največje slovensko mesto, večje od Ljubljane, skupaj s celotnim tako imenovanim zamejskim slovenskim prostorom v Italiji od kulturne zavesti matičnih Slovencev in slovenske države danes tako nemarno daleč. Ob velikih imenih srednjeevropske književnosti in umetnosti na sploh, ki prihajajo iz tržaškega okolja, ostajajo izobraževalni učni programi slovenskih osnovnih in srednjih šol prazni listi papirja, na katerih le redkim uspe prepoznati imena pisateljev in pesnikov: Scipia Slataperja, Itala Sveve, Umberta Sabe, Angela Vivanteja, Giannija in Carla Stuparicha, Biagia Marina, Enze Bettize, Fulvie Tomizze, Carolusa L. Cergolyja, Bobija Bazlena, Vittoria Vidalija, Ippolita Nieve, slikarja Vita Timmela, psihoanalitika in Freudovega učenca Edoarda Weissa in drugih.

Pričujoča knjiga je namreč poglobljen prikaz nekaterih najustvarjalnejših avtorjev, ki so živeli in delali v Trstu, napisan z vidika italijanskih piscev. Oznaka »Slovani«, ki se je Ara in Magris vsaj za slovenskega bralca najbrž še vedno prepogosto poslužujeta, ko opisujeta prisotnost predvsem slovenskega in hrvaškega, v manjši meri tudi srbskega prebivalstva v Trstu, moteče spominja na stereotipno dojetje in posplošeno reprezentiranje treh različnih sicer slovanskih narodov, ki so na Tržaškem pridobili slabšalno oznako *Slavi*, *Schiavi*, *Schiavoni*, izvirajoč iz semantične asociacije izraza *Slavi* s *Schiavi*, torej sužnji. Kljub temu pa avtorja pomembno opozorita tudi na za večino italijanske populacije neznane v tržaškem prostoru nastale slovenske literarne in umetniške dosežke Srečka Kosovela, Avgusta Černigoja, Vladimirja Bartola, Borisa Pahorja, Alojza Rebule, Cirila Zlobca, Iga Grudna, Marija Kogoja, Pavla Merkušja in Maksa Fabianija.

Šele prebiranje in poznavanje stvaritev avtorjev obeh obrazov "dvojne duše" Trsta lahko morebiti prispeva k vzpostavitvi sobivanjskega slovensko-italijanskega dialoga, obema matičnima državama, Sloveniji in Italiji, pa pomaga razumeti, kar ni uspelo dojeti zahodnoevropskim predstavnikom ob povojnem razreševanju statusa "teh nekaj ribiških vasi na istrski obali", kot je sporna ozemlja ob italijansko-jugoslovanski meji označil tedanji ameriški pogajalec Llewellyn E. Thompson, ko so se predvsem Američani zgražali, "čemu toliko razpravljanja in nasprotovanja zaradi teh nekaj kvadratnih metrov ozemlja".

Blaž Lenarčič

**Drago Kos (ur.): Sociološke podobe Ljubljane. Ljubljana: Založba FDV, zbirka Teorija in praksa, 2002
112 strani (ISBN 961-235-112-0), 2.250 SIT**

Knjiga *Sociološke podobe Ljubljane*, ki jo je uredil Drago Kos predstavlja nekakšen dodatek oziroma stranski produkt raziskave, katere rezultati so bili objavljeni v publikaciji *Pogledi na Ljubljano: ideje o razvoju; esejistična anketa* (uredil Drago Kos, 2001). Vendar je, za razliko od publikacije *Pogledi na Ljubljano*, večina besedil knjige *Sociološke podobe Ljubljane* rezultat medsebojnih razprav sodelavcev *Centra za prostorsko sociologijo*, spodbujenih z analizami in komentarji že omenjene raziskave. Kot gostja med prostorskimi sociologi pa sodeluje Tanja Rener s tekstom o ljubljanski mladini in njenih načinih preživljanja prostega časa.